

Magnus Erikssons stadslag — en lagspråkets särting?

1 Stadslagen och kanslispråket

I handböcker som avhandlar svenskt lagspråk utpekas gärna stilen i Magnus Erikssons stadslag (MEST) från omkring 1350–60 som tydligt avvikande från den traditionella lagstilen. Medan Magnus Erikssons landslag (MEL) från omkring 1350 anses väl ha förvaltat den gamla lagstilen såsom den föreligger i landskapslagarna — delvis helt enkelt för att landslagen ordagrant övertagit många flockar från dessa —, har MEST, eller rättare sagt de delar däri som inte överensstämmer med MEL, ansetts företräda alldeles annorlunda stilmönster. Detta ter sig på sätt och vis högst naturligt; dessa delar av MEST har tillkommit för att svara mot de speciella krav som samvaron i de framväxande städerna ställde, och det stadsliv som skulle regleras rättsligt hade helt andra förutsättningar än det gamla byalivet och mönstren hämtades i huvudsak utifrån, framförallt från hansastäderna.

Elias Wessén talar om "en helt annan stil", om att det "uppenbarligen varit helt andra personer, som har fört pennan än de som har redigerat Landslagen" och om att "inflytandet från tysk och latinsk kanslistil är redan påfallande starkt". Han säger att meningarna ofta är långa och trassliga och att ordföljden bär en främmande prägel (1968, s. 36). Hos Bengt Pamp hittar vi motsvarande omdömen; han talar om "en tydlig prägel av inflytandet från kanslistilen" och exemplifierar detta med en syntaktiskt snårig paragraf ur stadslagens byggningsbalk (1971, s. 213).

Medan MEL ännu på det hela taget skulle företräda det fornärvda ordknappa, rytmiska och ålderdomliga lagspråket, om än stundtals i en mer strukturerad och genomarbetad form (jfr med Pamp 1971, s. 212), skulle alltså MEST snarast förete rent kanslispråkliga stildrag och därmed en helt ny inriktning hos lagspråket. Carl Ivar Ståhle uttrycker sig härvidlag mindre kategoriskt än Wessén och Pamp, i det att han menar att också landslagens nyskrivna delar röjer "inflytande från det

vid kungl. kanslierna efter främmande, särskilt lat. stilmönster utbildade stadgespråket — märkbart bl.a. i ökad förkärlek för det generella"; han går sedan vidare och slår fast att detsamma gäller för stadsrätten överlag, där det dessutom finns ett tydligt inflytande från lågtyskan, särskilt i ordförrådet (1965, sp. 177).

Mig veterligt har aldrig någon grundlig kvantitativ undersökning av språket i MEST genomförts, utan de ovannämnda karaktäristikerna tycks i stort sett vila på mer impressionistiska rön. Ej heller MEL har undersökts systematiskt, men eftersom den i så stor utsträckning bygger på flockar övertagna från landskapslagarna, som ju återkommande varit föremål för dess mer och dess allsidigare språklig forskning, torde utsagorna om MEL:s språk likväl stå på avsevärt fastare mark.

2 Syfte och uppläggning

I en större stilhistorisk undersökning av Kristoffers landslag (KrL) från 1442 med dess texthistoriskt olika skikt har jag haft anledning att draga in MEST som ett jämförelsematerial. Jag har därför indirekt också frambragt stilistiska resultat om MEST, och dessa kan förtjäna att skärskådas som sådana.

I denna uppsats ämnar jag redovisa en del av dessa resultat, såsom de ter sig om man ser dem utifrån stadslagens eget perspektiv — utan hänsyn till vad som gäller för KrL:s olika delar. Syftet här är således att kartlägga lagstilen i MEST och jämföra den med den samtida landslagsstilen för att därigenom se på vilka punkter och i vad mån MEST avviker från denna — vilka stilegenheter MEST faktiskt uppvisar. Utifrån de ovannämnda omdömen om MEST som finns i litteraturen skulle vi snarast vänta att stadslagen genomgående och dessutom mycket tydligt uppvisar en mer kanslispråklig stil, inklusive mer generella uttryckssätt. Kanslispråket företräder i sig ett yngre språk än det traditionella lagspråket, och dessutom torde vi kunna vänta oss yngre språkdrag över huvud taget i stadslagen utan nämnvärt stöd i de ålderdomliga landskapslagarna. Vid denna tid var kanslispråket snarast i sitt vardande på svensk botten och förekom än så länge i huvudsak i stadgor och diplom, ofta omedelbart kalkerade efter latinska och lågtyska förebilder. Framförallt var dess kännemärke en påtaglig syntaktisk komplexitet (Pamp 1971, s. 217 f.).

Nu är, som sagt, MEST långtifrån en alldeles oavhängig lagredaktion

utan består också av delar som är omedelbart hämtade ur MEL (eller åtminstone samfällda för dem båda). Dessa delar förefaller det rimligt att bortse ifrån i denna undersökning, som istället endast omfattar stadslagen i mer inskränkt mening. I praktiken har denna gränsdragning tillgått så att jag tagit med de flockar där C. J. Schlyter (i sin utgåva av MEST (SGL XI)) icke hänvisat till något motsvarande lagrum i MEL. Av MEST:s 312 flockar är det utifrån denna sorteringsprincip jämnt hälften, 156 stycken, som är exklusiva stadslagsflockar. Dessa utgör mitt stadslagsmaterial och betecknas StL (att hålla isär från själva lagredaktionen MEST). Störst utrymme upptager offentlig rätt, fastighetsrätt, processrätt och icke minst handelsrätt, medan de familjerättsliga och straffrättsliga flockarna är få. (När inget annat anges vid exemplifiering i det följande, hänför sig denna till StL.)

Mina resultat för stadslagen är som sagt hämtade från en undersökning av KrL, och den jämförelse med landslagsstilen som redovisas i föreliggande uppsats bygger därför på de resultat jag funnit för den del av KrL som är övertagen från MEL. Det kan synas litet märkligt att låta text från KrL, som är yngre än MEST, företräda landslagsstilen, som enligt hypotesen förväntas intaga den äldre ståndpunkten i lagspråkets utveckling. De delar av KrL som är innehållsligt övertagna från MEL uppvisar dock så ytterligt få språkliga ändringar att de utan vidare kan sägas väl företräda MEL-språket (se Wendt under arbete, kap. II). Att detta material är något mindre än den riktiga MEL torde vara av helt försumbar betydelse, eftersom de textavsnitt som fallit bort ur MEL vid KrL-redaktionens tillkomst icke har gjort det av språkliga utan av rent rättsligt-innehållsliga skäl. Detta mitt landslagsmaterial betecknas i det följande LL. Det omfattar 345 flockar (med bortfall av vissa nytillkomna paragrafer inne i dessa) och är således avsevärt större än StL. (Beroende på vad som undersöks har det avgränsats litet olika gentemot de nytillkomna inslagen i KrL i de olika delundersökningarna.)

Jag har för StL och LL utnyttjat de tryckta texterna i Schlyters utgåvor i SGL XI och SGL XII utan att taga hänsyn till olika handskriftsvarianter.

Fastän jag således bland annat varit på spaning efter kanslispråk, har jag inte byggt upp mina jämförelser mellan StL och LL utifrån de syntaktiska meningarna utan istället fokuserat på uttryck för rättsfallet (avsnitt 3) och uttryck för rättsföljden (avsnitt 4). Det handlar om olika aspekter på hur man språkligt väljer att uttrycka dels rättsfallen, de situationer ur verkligheten som man vill reglera i lagen (det vill säga

det rättsteoretiker kallar rekvisiten), och dels rättsföljden, den rättsliga åtgärd som följer vid ett visst rättsfall. De stilistiska valmöjligheter som kan urskiljas inom dessa båda analyskategorier hänger delvis nära samman med mycket texttypspecifika egenskaper hos lagspråket, där begreppet kanslispråklighet ibland har liten relevans, om än olika grad av generalitet spelar en viss roll i sammanhanget. Hur som helst går det att urskilja olika kronologiska utvecklingslinjer för de flesta stilistiska varianterna, så en indelning i äldre och yngre stildrag är nästan alltid relevant. För både rättsfall och rättsföljder var för sig har jag dessutom undersökt renodlat syntaktiska drag som satslängd och bisatsfrekvens, där graden av kanslispråklighet kommer i mer öppen dag. Knuten snarare till en litet lösare indelning i äldre och yngre stildrag är förekomsten av subjektсутelämning, och detta gäller sedan i huvudsak också de tre ordföljdsdrag (avsnitt 5) jag granskat helt vid sidan om uttryck för rättsfall och rättsföljd. I avsnitt 6 resonerar jag sammanfattande kring de rön om StL som framkommit.

3 Uttryck för rättsfallet

Det stilistiska valet av uttryck för rättsfall knyter sig förnämligast till en begränsad uppsättning standardiserade satstyper som på språkligt litet olika sätt kan formulera i princip samma rättsfall, samma rättsliga situation. Dessa satser har traditionellt kallats försatser, eftersom de prototypiskt står före den sats som uttrycker tillhörande rättsföljd (och följaktligen kallats eftersats). Denna topologiskt motiverade terminologi har jag behållit här. En annan stilistisk variation — utöver val av försatstyp — gäller topologin i sig, nämligen i vad mån rättsfallet icke uttrycks i en framförställd försats utan istället meddelas efter rättsföljden — genom vad som kunde kallas efterställda eller sparade "försatser". Inne i försatserna kan det dessutom vara av intresse hur en (tidigare onämnd) obestämd referent, försatsens huvudperson, introduceras. En litet annan infallsvinkel på uttrycket för rättsfall är den rent syntaktiska, där jag valt att undersöka försatsernas längd, bisatsförekomsten i dem och förekomsten av utelämnade subjekt.

3.1 Försatser: typer, huvudpersoner och alternativ efterställning

De traditionella försatstyperna i nordiskt lagspråk är verbinledda satser och *nu*-inledda satser. De förra har för senare språkskeden kallats

frågeformade konditionalsatser, FFK-satser (en kortbeteckning som kommer att nyttjas också här). Exempel:

Kastar man annan vt aff norrabro ella sudhra vt i strömen mædh wredz hænde (Saramall mædh vilia 14)

Nw komber skip a grund ok læstas eig (Skipmala balker 11 pr)

Båda satstyperna torde ursprungligen ha varit självständiga satser. Vid sidan av dem finns det enstaka påståendesatser med annat led som fundament än *nu*, nämligen subjekt eller annat adverbial, till exempel:

annar sigher sik bysættan haffwa waret fore samu skuld (Radzstuffw balker 22)

Försatserna har äldst tagit sin utgångspunkt i en konkret berättad situation ur vilken man sedan fått generalisera till snarlika situationer vid rättstillämpningen. (Se Ståhle 1958, s. 77 ff., 119 ff., 123 ff., 174 f.)

Yngre och ytterst förmedlade av latinskt lagspråk är som försatser de mer generellt och hypotetiskt formulerade subjunktionsbisatserna och relativsatserna. Satser inledda med (vanligtvis konditional) subjunktion, ofta fvnord. *ef*, fönord. *æn*, är mycket utbredda i västnordiskt lagspråk, men sällsynta i östnordiska texter. Där är — eller blir med tiden — istället de allmänna relativsatserna, *hvar som-*, *hwilikin som-*satser med flera, vanligare. Vid sidan av dessa förekommer också attributiva relativsatser med nominalt korrelat, generaliserande relativkomplex främst inledda av *thæn som* eller *alle som* (Ståhle a. a., s. 158, 168 f., Jørgensen 1987, s. 24, 48 ff.). Exempel:

Hwilkin som bygger vppa annan, swa at drypir a annars thak ok röter thet (Byghninga balker 4 pr)

Then som thetta witer androm ok orkar eig widher binda (Konungx balker 16 : 5)

Som framgår av tabell 1 står FFK-satser och *nu*-satser ännu starka i LL (med 66 % och 18 % av alla försatser); också i StL är FFK-satserna otvetydigt vanligast (59 %), men de har fått vika en del till fördel för allmänna relativsatser (14 %) och relativkomplex (7 %). *Nu*-satser är avsevärt färre i StL (11 %) än i LL, som i sin tur har avsevärt färre av de båda relativsatstyperna (7 % respektive 2 %). Subjunktionsbisatserna är relativt sett lika många, eller snarare lika få, i båda materialen (4 %).

Tabell 1. Uttryck för rättsfallet i LL och StL.

	LL		StL	
	Abs. tal	Rel. tal	Abs. tal	Rel. tal
FFK-satser	919	66 %	383	59 %
Nu-inledda satser	244	18 %	72	11 %
Övriga påståendesatser	46	3 %	31	5 %
Allmänna relativsatser	91	7 %	93	14 %
Generaliserande relativkomplex	33	2 %	46	7 %
Subjunktionsbisatser	52	4 %	27	4 %
Σ FÖRSATSER	1 385	100 %	652	100 %
Rättsfallets huvudperson:				
<i>man</i>	196	30 %	35	13 %
<i>nokor</i> o.s.v.	31	5 %	44	16 %
övr. personbetecknande	299	45 %	139	51 %
övriga	133	20 %	53	20 %
Σ	659	100 %	271	100 %
Rättsföljdssatser med villkors- bisats (sparad "försats")	97	5 %	116	12 %

(Jag har räknat med alla försatser i dessa tal, såväl de som står ensamma före sin eftersats som de som sidoordnade, två, tre eller ibland flera, knyter sig till samma eftersats. Dessa sidoordnade försatser har alltså var och en för sig lämnat bidrag till statistiken i tabell 1.)

Tendensen är således entydig: mer generellt formulerade försatstyper är vanligare i StL än i LL, medan de mer konkret formulerade blivit färre. Men de utgör likväl tre fjärdedelar av försatserna, så någon genomgripande förändring är det ingalunda tal om, bara en rätt varsam förskjutning åt mer generella uttryckssätt.

FFK-satserna är ännu i StL den ledande försatstypen, men om vi tittar närmare på hur försatserna ser ut, visar det sig att också de i sig mer konkret berättande försatserna i någon mån givits en generellare syftning — genom valet av uttryck för den referent som är rättsfallets huvudperson. När det gäller allmänt ospecificerade dylika är det traditionella uttryckssättet *maþer, man* 'en man', naturligt nog i den konkret framställda situationen:

Nw legher *man* ledhsaghara som them skal ledh sighia (Skipmala balker 14)

Möjligen står detta *man* i dessa senmedeltida texter på gränsen till att vara ett generaliserande pronomen, men det föreligger ändå i många fall tydliga tecken på att övergången inte har ägt rum. Ett sätt att tydligare understryka den generella giltigheten språkligt inom ramen för samma försatstyp — utan att behöva skifta till en i sig mer generell dylik — är då att istället ha *nokor* som subjekt:

Nw kastar *nokor* i gardh annars mædh wredz hænde steen ella stang ella annat nokot (Saramall mædh vilia 13) [Jämför med: *Hvilkin som i gards annars kastar ...*]

Rättsfallets huvudperson skall i min analys uppfattas som en i första hand semantisk-pragmatisk storhet, icke en syntaktisk. Det är den person som orsakar rättsfallet det handlar om, i och för sig vanligtvis uttryckt med subjektet i försatsen, men stundtals också med ett objekt eller en rektion. Oftast motsvarar sedan huvudpersonen subjektsreferenten i den följande eftersatsen. När försatsen är en relativsats som har subjektsfunktion i eftersatsen, har ingen huvudperson urskilts. När försatsen har icke-mänsklig orsak har i stället den utsatte uppfattats som huvudperson, och när personrefererande led helt saknas har djur, till exempel *fæ*, eller rent av sak, till exempel *gods*, upphöjts till huvudperson (det vill säga gruppen övriga). Eftersom bara nyintroducerade huvudpersoner har varit av intresse, har endast den första försatsen i en sidoordning undersökts; normalt är det samma huvudperson som återkommer i de följande satserna. Ej heller har jag tagit med de fall där också en första eller ensam försats har en pronominent uttryckt, sedan tidigare känd huvudperson. Däremot har huvudpersonen i efterställda "försatser" kommit med, i den ringa mån de introducerar en ny referent. (Till *nokor* har utöver böjningar räknats fall där ordet är attribut till ett obestämt huvudord: *nokor man*, vilket förekommer i något enstaka fall.)

Som tabell 1 visar är strategin med *nokor* istället för substantiviskt *man* avsevärt vanligare i StL än i LL. LL har ytterligt få *nokor* (5 %), medan *man* (med kasusböjningar) är ohotat huvudalternativ (30 %). I StL är *man* och *nokor* rätt jämbördiga, *nokor* till och med litet vanligare (16 % mot 13 %). Tillsammans utgör de som synes en något mindre andel i StL än i LL. Att de så gott som alltid mer specificerade uttryckstyperna bland övriga personbetecknande, till exempel *konung*-

er, *tiuver*, skulle vara vanligare i StL av annat än rent innehållsliga skäl är knappast troligt.

Efterställda, sparade "försatser", eller rättare sagt försatsekvivalenta satser, utgör antingen komplement till i vanlig ordning framförställda försatser eller uttrycker ensamma rättsfallet. Förekomsten av rättsföljdssatser som innehåller en dylik (eller undantagsvis flera dylika) har ökat påtagligt i StL. Jag har därvid bara räknat med villkorsbisatser, eftersom de är de enda som entydigt svarar mot en försats. Exempel:

Komber han vndan ok biudher sidhan böter, böte æpter drapum *vm malsæghanden wil widher botum taka* (Saramall mædh vilia 14)
[Komplement till FFK-sats]

Samu lagh wari vm then fore biudha later, *æn swaranden komber til radzstuffwu ok akæranden eig* [...] (Radzstuffw balken 7:3)

De tal som redovisas i tabellen ovan gäller närmare bestämt hur många rättsföljdssatser som på detta sätt innehåller minst en (efterställd) försatsekvivalent villkorsbisats. Som framgår är detta mer än dubbelt så vanligt i StL (12 %) som i LL (5 %) — uppenbarligen en viss uppluckring av den topologiska och kronologiska principen att rättsfall uttrycks i *f ö r* sats och föregår rättsföljden som uttrycks i *e f t e r* sats. Dessa tal innebär också en ökad användning över huvudetaget av subjunktionsbisatsen som uttryck för rättsfallet; ingen av de andra försatstyperna kan ju alternativt placeras efterställd. Det mest anmärkningsvärda är likväl att man därvid valt just efterställning för bisatsen, inte som för det västnordiska lagspråkets många bisatser den normala försatsplaceringen.

3.2 Försatsernas längd, bisatsfrekvens och subjektutelämnning

De syntaktiska egenskaper hos försatserna som jag har granskat är dels den syntaktiska komplexiteten sådan den kan mätas i satslängd och förekomst av bisatser, dels förekomsten av utelämnade subjekt.

Som framgår av tabell 2 är den genomsnittliga försatslängden, mätt i ord per försats, något större i StL (9,9 ord/sats) än i LL (8,4 ord/sats), men så särskilt stor är inte skillnaden. (Vid ordräkningen har enklast möjliga princip tillämpats: varje enhet avgränsad med ordmellanrum har setts som ett ord, med undantag av fall där en särskrivna förleds oböjda form entydigt skvallrar om att en sammansättning måste föreligga, till exempel *stor byom*.)

Tabell 2. Satslängd, bisatsförekomst och subjektutelämning i försatser i LL och StL.

	LL	StL
Ord	11 723	6 449
Försatser	1 395	652
Ord / försats	8,4	9,9
Bisatser	419	235
Bisats / försats	0,30	0,36
Bisats / 1 000 ord	35,7	36,4
Förstagsbisatser	376 (90 %)	217 (92 %)
Utel. subjekt i FFK-satser	73	35
Pron. subjekt i FFK-satser	284	156
Utel./pron.-kvot	0,26	0,22

Icke heller för bisatsförekomst per sats uppvisar StL några dramatiskt högre tal än LL (0,36 bss/sats mot 0,30), och ännu mindre är skillnaden om vi räknar bisatser per 1000 ord (36,4 mot 35,7). LL har till och med något mindre andel förstagsbisatser (90 %) än StL (92 %), det vill säga litet flera bisatser av andra eller högre underordningsgraden. På det hela taget uppvisar försatserna i både StL och LL en allt annat än komplex syntax.

Det medeltida nordiska lagspråket uppvisar mycket ofta en långtgående utelämning av subjekten, företrädesvis de kontextuellt eller situationellt givna (det vill säga snarast pronomina) subjekten (Jørgensen 1987, s. 34 f., 70, Wessén 1965, § 123–125). Det förefaller högst rimligt att förvänta sig färre fall av subjektutelämning i lagtexter med ett överlag yngre språk, och alltså färre i StL än i LL. I båda dessa texter visar det sig att subjektutelämning bland försatserna helt och hållet inskränker sig till FFK-satserna, där givna subjekt rätt ofta utelämnas. Exempel:

haffwer Ø ænkte i skipat, ok ganger tho aff (Skipmala balker 16: 'har (han) inte lastat i något och går ändå ifrån (avtalet)')

Eftersom de subjekt som utelämnas närmast är av anaforisk natur, förefaller det rimligt att vid kvantifieringen ställa de utelämnade subjekten mot endast de pronomina. De båda texterna skulle ju av rent

innehållsliga skäl kunna ha olika stor andel med icke-anaforiska, och därmed knappast utelämningsbara, subjekt, och denna omständighet skulle då störa jämförelsen. De pronominella subjekt som har tagits med utgörs av tredje personens personliga pronomen samt *hin* (om det ej har kontrastbetydelse) och det generaliserande *man* (i de få fall det entydigt är ett pronomen). På så vis har jag fått en utelämnings/pronomen-kvot.

Som tabell 2 avslöjar, är det icke någon större skillnad mellan texterna i ellipsbenägenhet hos FFK-satserna; StL ligger förvisso lägst (0,22 i utelämnings/pronomen-kvot), men avståndet till LL (0,26) är rätt obetydligt.

Syntaktiskt betar sig sammanfattningsvis StL:s försatser på ett förväntat sätt: längre satser, fler bisatser, färre subjektutelämnningar — men det är genomgående rätt blygsamma avvikelser från LL det rör sig om.

4 Uttryck för rättsföljden

Rättsföljdssatser är dels de ovannämnda eftersatserna (med föregående försats), dels ensamma rättsföljdssatser, där försats saknas och rättsfallet, om det alls får något uttryck, har komprimerats till en nominalfras eller en prepositionsfras. Valet av uttryck för rättsföljden utgörs först och främst av ett val mellan olika modus hos det verb som anger själva rättsföljdsaktionens art. Jag talar här om olika lagbudsmodus — med en delvis utvidgad användning av det traditionella modusbegreppet —, där Stähle talar om uttryck för preceptiv modalitet (1958, s. 30).

Hos ett av lagbudsmodusen, nämligen det som inte är morfologiskt utan består av hjälpverbsomskrivning, finns sedan ytterligare ett stilistiskt val som visar sig ha sitt intresse i ett lagspråkligt utvecklingsperspektiv: val av själva hjälp verbet. Bland rättsföljdssatserna finns vidare en särskild ordföljdsegen satstyp som har sin särskilda plats i lagspråkets stilhistoria: negationsinledda rättsföljdssatser, vilkas förekomst i StL och LL jag har undersökt. Sedan har jag, liksom för försatserna, undersökt satslängd, bisatsfrekvens och förekomsten av utelämnade subjekt.

4.1 Lagbudsmodus och hjälpverbsval

Som lagbudsmodus urskiljer jag de morfologiska modusen, indikativ och konjunktiv, men också ett analytiskt modus — hjälpverbskonstruktion. Det är detta senare och konjunktiv som är huvudkonkurrenterna när det gäller att uttrycka rättsföljdens huvudverb: *tha s k a l then vndi bygger bygg i a vndi gærsl* mot *bygg e sidhan thet bæzta han ma* (Byghninga balkar 9 pr, 9:1). Men också indikativ förekommer, till exempel *thet æ r fast* 'det [sådant köp eller skifte] står fast' (Jordha balkar 6 pr). Icke minst förekommer indikativ i dylika lagbud som snarare är kommentarer, hänvisningar eller andra textstrukturerande inslag — och som icke är lagbud i egentlig mening, till exempel *thet hetir dulga draap* (LL Draap med vilia 25). (Den tredje morfologiska moduskategorin, imperativ, förekommer faktiskt i en del lagbud i vissa äldre landskapslagar som Gutalagen (Stähle 1958, s. 30).)

Som framgår av tabell 3 är konjunktiv avsevärt vanligare som lagbudsmodus i StL (71 %) än i LL (57 %), samtidigt som hjälpverbskonstruktionen är något ovanligare (26 % mot 32 %) men framförallt den mer udda indikativen mycket ovanligare (3 % mot 11 %). Möjligen hade vi snarare väntat att hjälpverbskonstruktionen skulle ha vunnit mark i StL; ett analytiskt uttryckssätt borde vara språkligt modernare än ett syntetiskt. Så tycks Paul Diderichsen se på det kronologiska förhållandet mellan konjunktiv och hjälpverbskonstruktion i Skånelagen (1941, s. 16 ff., 166), och i senare danskt lagspråk har en påtaglig förskjutning inträtt, åtminstone att döma av en dansk 1500-talslag, Frederik II:s sjölag 1561, där hjälpverbsomskrivning är förhärskande (Benson 1994, s. 59 ff., 85). StL omhuldar istället det modus som också i LL är det vanligaste.

Medan den ojämförligt vanligaste försatstypen i LL trängts tillbaka något i StL till förmån för satstyper med tydligare uttryck för generell giltighet (se avsnitt 3.1 ovan), har StL bland lagbudsmodusen snarast standardiserat det vanligaste och låtit det breda ut sig ytterligare. Skillnaden torde ligga i att det för lagbudsmodusen saknas en sådan bevekelsegrund som till exempel större eller mindre generalitet att välja det ena eller andra uttrycksättet. Redan i LL kan vi tala om konjunktiven som det prototypiska sättet att ange rättsföljden, och detta har StL tagit fasta på och förstärkt.

När det gäller valet av hjälpverb i de hjälpverbskonstruerade modusfallen, har jag skilt de negerade alternativen (med *ei*, i några fall med *aldre* i StL) från de icke-negerade, eftersom de inte är semantiskt

Tabell 3. Uttryck för rättsföljden i LL och StL.

	LL		StL	
	Abs. tal	Rel. tal	Abs. tal	Rel. tal
Indikativ	191	11 %	27	3 %
Konjunktiv	1 009	57 %	665	71 %
Hjälpsverbkonstruktion	564	32 %	249	26 %
Σ RÄTTSFÖLJDSSATSER	1 764	100 %	941	100 %
Hjälpsverbval:				
<i>skal</i>	310	55 %	174	70 %
<i>skal ei</i>	7	1 %	5	2 %
<i>ægher</i>	139	25 %	6	2 %
<i>ægher ei</i>	9	2 %	—	—
<i>ma</i>	63	11 %	48	19 %
<i>ma ei</i>	33	6 %	12	5 %
övr.	3	0,5 %	4	2 %
Negationsinledda rättsföljdssatser	31	18 ‰	3	3 ‰

likvärdiga (Stähle 1958, kap. I). Förhållandena här är på sätt och vis desamma som vid modusvalet; det vanligaste hjälp verbet i LL, onegerat *skal*, (55 %) har blivit ännu vanligare i StL (70 %). Detta är i grund och botten än mer förvånande, eftersom det i yngre stadgespråk är så att *skal* tränges tillbaka alltmer av *ægher* (Stähle 1958, s. 18 f.). Det samma gäller för övrigt MEL:s yngsta balk, Konungsbalken, som har *ægher* i drygt hälften av hjälpverbsförbindelserna. I StL är däremot *ægher*-fallen ytterligt få (2 % mot 25 % i LL). Det onegerade hjälp verbet *ma* är inte jämförbart med dessa båda; det uttrycker tillåtelse eller rättighet, medan *skal* och *ægher* uttrycker norm (jfr med Benson 1994, s. 55 ff.). Att *ma* är vanligare i StL (19 %) än i LL (11 %) torde alltså ha rent innehållsliga förklaringar. De negerade hjälpverben är däremot alla i stort sett jämbördiga och uttrycker förbud (Stähle 1958, s. 11, 15); några större skillnader i hjälpverbsvalet bland de rätt få förbudsfallen uppvisar materialen inte, men det kan påpekas att *ægher ei* saknas i StL och att *skal ei* är något vanligare där än i LL.

Liksom för konjunktiven kan vi tala om att StL ytterligare har standardiserat det prototypiska uttryckssättet jämfört med LL — till yttermera visso från ungefär samma nivå i LL (55 % *skal*, 57 % konjunktiv) till ungefär samma nivå i StL (70 % *skal*, 71 % konjunktiv).

4.2 Negationsinledda rättsföljdssatser

Den speciella ordföljden hos vissa rättsföljdssatser med en negation som fundament har närmast tillskrivits lagspråkets rytmiska skaplygne (Wessén 1968, s. 24). Det gäller satser som dessa där den inledande placeringen av *ei* kan sägas understryka regelns förbudskaraktär:

Ei ma man flere mall a annan kæra vm en dagh æn thry [...] (Radz-stuffw balken 1)

Som tabell 3 visar, förefaller denna ordföljdstyp vara avsevärt ovanligare i StL (3 ‰) än i LL (18 ‰). Möjligen kan man hävda att detta sätt att räkna är litet missvisande, eftersom ett större eller mindre antal negerade satser över huvud taget spelar in, men också om antalet satser med spetsställda negationer ställs mot antalet satser som har en negation senare, kvarstår samma förhållande mellan materialen: StL har 3 fundamenterade *ei* mot 22 satsinre, LL 31 mot 51 satsinre. Om vi däremot ser till spetsställda satsadverb överlag, uppvisar StL en hel del andra dylika: 18 spetsställda (främst *tho*) mot 11 satsinre — vilket är mer än LL kan uppvisa (6 spetsställda mot 3 satsinre). Allt som allt uppvisar ändå StL en mer återhållsam utbredning för denna mer udda, särpräglade ordföljdstyp än LL.

4.3 Rättsföljdssatsernas längd, bisatsfrekvens och subjektsutelämning

Också rättsföljdssatserna har jag undersökt syntaktiskt på samma punkter som försatserna. Som tabell 4 visar, har StL tydligt längre rättsföljdssatser (14,7 ord/sats) än LL (12,0 ord/sats), och också antalet bisatser per sats är påtagligt större i StL (0,91) än i LL (0,63). Litet mindre blir dock skillnaden om bisatsfrekvensen räknas i förhållande till ordantalet (StL: 61,6 / 1 000 ord, LL: 53,0 / 1 000 ord). Tvärtom mot i försatserna har StL något mindre andel förstagradsbisatser i rättsföljdssatserna (84 %) än LL (87 %). En större grad av syntaktisk komplexitet föreligger alltså allt sammantaget tveklöst i StL:s rätts-

Tabell 4. *Satslängd, bisatsförekomst och subjektsutelämnning i rättsföljdssatser i LL och StL.*

	LL	StL
Ord	20 959	13 920
Rättsföljdssatser ¹	1 753	944
Ord / rättsföljdssats	12,0	14,7
Bisatser	1 110	858
Bisats / rättsföljdssats	0,63	0,91
Bisats / 1 000 ord	53,0	61,6
Förstagsgradsbisatser	965 (87 %)	725 (84 %)
Utel. subjekt i konj.-satser	457	289
Pron. subjekt i konj.-satser	44	31
Utel./pron.-kvot vid konj.	10,39	9,32
Utel. hjälpverbssubjekt	23	—

¹ Syntaktiskt självständiga direkt anförda satser har icke medräknats i sammanställningen med lagbudsmodus (tabell 3), men däremot här, varför antalet rättsföljdssatser blir något litet större för StL i denna tabell.

följdssatser, men skillnaden mot LL är ändå knappast halsbrytande stor.

Om vi tittar litet närmare på rättsföljdssatserna, kan vi likväl slå fast att det i StL förekommer en del påfallande långa och syntaktiskt tilltrasslade satser. De återfinns framförallt i några särskilt vidlyftiga flockar (Konungx balkar 15 och 20, Byghninga balkar 22, Köpmala balkar 33 och 34) och kan se ut som i detta exempel:

Framledhis mærkiande at foghaten, borghamæstara, radhmæn ok the
atta fornæmpde skulu fyurom sinnum hwart aar vm stadhen ganga,
ok sea at hwar thenna redzskap eig haffuer, nw næmpder ær, bôte
thre marker konungenom ok stadhenom til twæskiptis fore hwart
therra, ok sidhan swa opta honum dagher lægx ok han eig han halder.
(Byghninga balkar 22 : 8)

Komplexiteten är först och främst betingad av att StL emellanåt tillgriper lagbud som är underordnade ett annat lagbud, såsom i exemplet ovan, vilket givetvis trasslar till syntaxen. Ett lagbud som har sina förutsättningar i ett annat lindas helt enkelt också språkligt in i detta genom en bisatskonstruktion; i påbudet ovan om styresmännens

brandsyner har man fogat in vad som gäller för den som därvid påkoms med att sakna vederbörliga brandredskap. Detta stilgrepp förekommer — med något enstaka och mindre tydligt undantag — icke i LL. (De underordnade lagbuden ingår inte i min analys i försatser och rättsföljdssatser.)

De enastående långa och snåriga rättsföljdssatserna syns mindre tydligt i den sammanlagda statistiken, eftersom de på det hela taget är undantag och icke regel. Till största delen består StL ändå av rättsföljdssatser av mer normalt omfång och utseende. Dessa rön kan med andra ord ses som en rätt talande illustration av för- och nackdelar med kvantitativa respektive kvalitativa metoder. Det kvantitativa tillvägagångssättet lyckas i viss utsträckning skymma det faktum att det verkligen finns rättsföljdssatser av oomstridligt kanslispråkligt slag i StL — och ett impressionistiskt, kvalitativt tillvägagångssätt kan lätt fästa sig vid de iögonfallande undantagen och tappa bort det som ändå är normalfallet.

När det gäller subjektutelämning i rättsföljdssatserna är denna i allra största utsträckning knuten till de konjunktiviska satserna, där utelämning av ett anaforskt subjekt närmast är regel, till exempel:

gange Ø tha til æruodhis fore konungenom ok stadhenom (Konungx balker 21)

Utelämning/pronomen-kvoten ligger här på 9,32 i StL — mot den litet högre kvoten 10,39 i LL, en skillnad som likväl är rätt obetydlig. På ett pronominellt subjekt vid konjunktivverb i StL går det alltså nästan tio utelämnade, i LL gott och väl tio. Det syntaktiska drag som förenar konjunktivsatserna med FFK-satserna, som är den enda försatstyp med subjektutelämning (om än i oerhört mycket blygsammare omfattning), är att det finita verbet — i konjunktivsatserna vanligtvis, i FFK-satserna konstitutivt alltid — står först. Denna verbets placering som en förutsättning för subjektutelämning har starkt framhållits av Paul Diderichsen, som därmed vill avvisa tanken att kopplingen utelämnat subjekt — verb i konjunktiv skulle vara direkt (1941, s. 22).

Utöver utelämningen vid konjunktivverb finns det i StL inga fall i rättsföljdssatserna som inte mycket väl kan förklaras med att det utelämnade subjektet är icke-referentiellt och utelämningen därmed av ett annat slag än den av anaforska led som intresserar här, till exempel: *Ok skal skiwtas aff thy [...]* (Konungx balker 20:7). (Jfr med Wessén 1965, § 121, 123, 124.)

I LL finns det däremot bland rättsföljdssatserna ännu en utelämningsstyp som visserligen icke är av konjunktivtypens dignitet men uppträder med viss regelbundenhet. Det gäller hjälpverbssatser där det strukna subjektets referens är av rätt allmänt, obestämt slag, närmast 'man', och objektet ofta är det kommunikativt intressanta (jfr med Wessén 1965, § 123), till exempel:

tha maa Ø han binda oc til tings föra (LL Högmælis balker 11)

(Diderichsen förklarar denna utelämningsstyp, som icke kan hänföras till verbet-först-förklaringen, såsom fall av "ægte Impersonalier"; det modala hjälp verbet skall alltså i dessa satser ses som opersonligt konstruerat (1941, s. 23).)

Eftersom det är svårt att hitta en lättavgränsad motsvarighet bland satser med utsatt subjekt — alla övriga hjälpverbssatser duger inte, emedan typen kräver ett alldeles särskilt slags subjekt — har jag här avstått från kvotberäkning. Jag vill bara peka på att LL, som tabell 4 visar, ändå har en hel del fall av denna utelämningsstyp (23 stycken), medan den helt saknas i StL. Återigen har StL behållit de vanligaste typerna, samtidigt som de udda fallit bort.

5 Tre ordföljdsdrag

Utöver de till indelningen i försatser (rättsfall) och rättsföljdssatser knutna delundersökningarna har jag granskat tre allmänna ordföljdsdrag, som alla nämnes i Wesséns lagspråkshistoria (1968, s. 39). Det rör sig om framför- och efterställning av possessiv- och genitivattribut, om framför- och efterställning av bestämmingar till infinita verb och om placering av det finita verbet i bisatser. Exempel:

hwsfrw sinne (Konungx balker 20 : 3) [efterställt possessivattribut]

Nw kan then sami akæranden optare *them fornempda manne skuld giffwa* ok bysætta lata (Radzstuffw balker 22) [båda objekten framförställda huvud verbet]

Dyl han at han honum eig then skadhan giordhe (Köpmala balker 24 pr) [det finita verbet på femte och sista plats i bisatsen]

Efterställning av possessiva eller genitiviska attribut i förhållande till nominalfrasens huvudord är något som i stort sett försvunnit ur det

Tabell 5. Ordföljdsdrag i LL och StL.

	LL		StL	
	Abs. tal	Rel. tal	Abs. tal	Rel. tal
Efterställda possessivattribut	304	56 %	135	44 %
Σ Undersökta fraser	545		304	
Efterställda genitivattribut	79	17 %	21	5 %
Σ Undersökta fraser	463		389	
IV-fras med ngt framförställt led	680	72 %	313	60 %
Σ Undersökta fraser	950		521	
Framförställda led i IV-fraser	818	66 %	383	56 %
Σ Undersökta led	1 242		689	
FV som tredje el. senare bs-led	293	24 %	274	29 %
FV som tredje el. senare och sista bs-led	234	19 %	221	24 %
Σ Undersökta bisatser	1 204		938	

allmänna språkbruket i skrift vid 1300-talets mitt (Delsing 1991, s. 22). I lagspråket lever däremot efterställningen ännu kvar. Om vi ser till possessivattribut, till vilka jag också fört de personliga pronomenen i genitiv, *hans*, *hænna*, *thæs* och *thera*, är efterställning, såsom tabell 5 utvisar, vanligare än framförställning i LL (56 %), medan den spelar andra fiolen i StL (44 %). Någon genomgripande skillnad rör det sig ingalunda om, och också StL uppvisar väldigt mycket av efterställning jämfört med språket i övrigt — och företer med andra ord ett exklusivt lagspråkligt särdrag härvidlag. För efterställningen hos övriga genitivattribut ligger nivåerna avsevärt lägre på ömse håll, men skillnaden är här mer påtaglig: StL 5 % efterställning, LL 17 %.

För bestämmingar till infinita verb är det istället framförställning som är det äldre och från äldre fornsvensk tid och framåt vikande ordföljdsalternativet (Wenning 1930, kap. 2). Utvecklingen vänder så småningom i yngre fornsvensk tid, och framförställning av bestämmingar blir i skriftspråket återigen vanligare (Falk 1993, s. 161 f.). Därför är denna ordföljdsvariation inte helt lätt att värdera i termer av äldre och yngre språkbruk. I lands- och stadslagtexterna från mitten av 1300-talet torde dock icke den yngre stiltendensen ha hunnit inträda på allvar, varför större andel framförställning nog får ses som ett ålder-

domligt drag här. Och StL har, i så fall som väntat, en mindre andel av framförställning än LL, oavsett om vi räknar efter andel infinita verbfraser med åtminstone något led framförställt (StL: 60 %, LL: 72 %) eller efter andel medräknade led som är framförställda (hämtade från verbfraser med en eller flera bestämningar, StL: 56 %, LL: 66 %). De led som medräknats är objekt, verbfrasadverbial förutom verbpartiklar och adverb över huvud taget (som tycks kunna röra sig mer fritt i satsen) samt bundna subjektspredikativ. Infinitivfras- och satsformade led har uteslutits, liksom led med attribut av dylik form och led med *ængin* (motsvarande) (jfr med Platzack 1983, s. 48 f.).

Under yngre fornsvensk tid kan en tendens att allt oftare sätta det finita verbet sist i bisatser, eller åtminstone mot bisatsens slut, iakttagas i de flesta av skriftspråkets texttyper; troligtvis är det under lågtysk påverkan som denna stilenhet vinner allt större insteg (Larsson 1931, s. 128 ff., 155), och den borde således vara gynnad i bland annat kanslispråk. Carl Larsson har i sin avhandling också undersökt lagtexter, tillika de yngre: MEL, MEST (och KrL) — och därvid funnit att stadslagen har en större andel bisatser med avvikande ordföljd, det vill säga med finitverbet på senare än andra plats, än den äldre landslagen har. Detta gäller likaså — rimligt nog — för min avgränsning av materialen; StL har 29 % bisatser med finitverbet på tredje eller senare plats (och 24 % med verbet sist), medan LL har 24 % (19 % sist), såsom tabell 5 utvisar. Den skillnad jag funnit är dock något mindre än den Larsson redovisar. Jag har — liksom Larsson (1931, s. 16) — bara räknat med bisatser som innehåller flera än två led (och tvåledsbisatser med finitverbet först).

Sammanfattningsvis kan det om dessa ordföljdsdrag sägas att de alla uppvisar skillnader mellan materialen, och alla i så måtto att StL har större utbredning för de i någon mening yngre varianterna: flera framförställda possessiv- och genitivattribut, flera efterställda bestämningar till infinita verb och flera bisatser med verb-sist-ordföljd.

6 Sammanfattande diskussion

De olika delundersökningar i StL och LL som jag redovisat ovan kan på det hela taget sammanfattas så här: StL avviker nästan genomgående från LL, och mestadels är det i den förväntade riktningen, om stadslagen nu skall tillskrivas ett större inslag av kanslispråklighet. StL har en större andel av de försatstyper som uttrycker generell giltighet,

större andel av det generaliserande *nokor* i försatser (istället för det mer konkreta *man* (subst.)), längre försatser och längre rättsföljds-satser, relativt sett flera bisatser, särskilt i rättsföljds-satserna, och större andel bisatser med finitverbet sist efter tyskt mönster.

Knappast specifikt kanslispråkligt men däremot en viss utveckling bort från lagspråkligt särmärkta stildrag är det vidare att StL har något färre utelämnade subjekt, främst av de udda typerna härav, färre efterställda possessivattribut och färre belägg på den märkta ordföljden med negation som fundament i rättsföljds-sats.

Ytterligare några skillnader har påvisats i det föregående, men därvidlag låter sig StL:s ståndpunkt icke lika lätt hänföras till kanslispråk-lighet och/eller språklig nymodighet (möjligen med undantag av StL:s färre framförställda bestämningar till infinita verb som vid denna tid nog är ett yngre språkdrag). StL har fler villkorsbisatser inne i rätts-följds-satsen, det vill säga fler fall med rättsföljden uttryckt före rätts-fallet. Detta innebär ett brott med den enkla kronologiska (och logiska) tanken bakom försats–eftersats-mönstret och företräder må-hända i viss mening en mer avancerad strukturering av den rättsliga verkligheten. I varje fall torde det rätt ofta innebära en mer finstämd nyansering av lagbuden, eftersom dessa efterställda bisatser gärna meddelar kompletterande bakgrundsvillkor.

Att StL har större andel konjunktiv som lagbudsmodus är hursom-helst snarast den oväntade utvecklingen; hjälpverbskonstruktionen som det analytiskt-syntaktiska moduset kunde tänkas ha haft fram-tiden för sig istället för det syntetiskt-morfologiska konjunktivmodu-set. Här har StL nog istället tillämpat ett slags standardisering utifrån det modus som var allra vanligast redan i äldre lagspråk (så i LL), samtidigt som det ovanligaste moduset där, indikativen, krympt ihop fullständigt i StL. Att sedan StL har en avsevärt mindre andel *ægha* i hjälpverbsförbindelserna än LL och helt favoriserar *skula* är på sätt och vis än mer oväntat, eftersom *ægha* är det hjälpverb som är för-härskande i yngre, ofta kanslispråkliga stadgetexter. Liksom för kon-junktiven tycks StL helt enkelt ha låtit det i LL (och äldre lagtext) vanligaste alternativet bli till regel. Tendensen i StL till större stan-dardisering av språket är för övrigt ingalunda ägnad att förvåna hos en lag tillkommen inom en mer modernt organiserad förvaltning. (Den standardisering i senare tiders lagspråk som Gertrud Pettersson redo-visat är mestadels av ett litet annorlunda slag: ofta mer innehållsligt orienterad, till exempel i val av påbudsverb och ordval över huvud taget (1992, s. 101 ff.).)

Det finns skäl att misstänka att vi skulle kunna finna omedelbara förebilder för flera av StL:s stilavvikelser i hansestädernas lagtexter. De tyska stadsrätterna, enkannerligen den lybska, har utövat ett påtagligt sakligt inflytande på MEst (Ebel 1965, s. 156 ff.), och den äldre Bjärk-öarätten, som den allmänna stadslagen ställvis bygger på, är enligt rättshistorikern Gerhard Hafström också stilistiskt starkt påverkad av de nordtyska stadslagarna (1976, s. 53). Att det förekommer rikligt med relativsatsformade försatser i lågtyska lagar, särskilt i den lybska stadslagen, har påvisats av Nils Jørgensen (1987, s. 170). Jag har gått igenom ett litet, slumpmässigt urval av flockar dels i Visby stadslag (SGL VIII), dels i Lübecks stadsrätt (utg. av Gustav Korlén 1951). Dessa små urval tyder inte på att konjunktivens stora utbredning skulle ha något direkt stöd från lågtyskt håll; hjälpverbskonstruktionen tycks vara konjunktiven jämbördig i Visby stadslag och rent av vara förhärskande i Lübecks stadslag. Det hjälpverb som nyttjas är dock, på motsvarande sätt som i StL, mestadels *mlty. scholen, solen*. Ett visst stöd för efterställda försatsekvivalenta villkorsbisatser förefaller finnas i den lybska lagen, däremot inte i visbylagen. Bruket av *nokor* i försatserna tycks också ha stöd i den förra, *mlty. jëman* med flera. Det är möjligt att en grundligare undersökning av Lübecks stadsrätt skulle kunna påvisa fler överensstämmelser med StL än mitt lilla stickprov gjort — eller åtminstone kunna säkrare belägga dem jag här sett en antydning till.

Allt som allt kan icke de mer speciella stilavvikelsena hos StL förtaga det allmänna intrycket att StL förvisso, såsom det heter i handböckerna, är mer kanslispråklig än landslagen; StL uppvisar fler inslag av generalitet och en komplexare syntax. Så långt stämmer det med den gängse uppfattningen, men vad jag återkommande understrukit och än en gång vill framhålla är att dessa StL:s avvikelser (ofta åt i någon mening kanslispråkligt håll) sällan är så dramatiskt stora som vi kanhända skulle ha väntat utifrån de mycket bestämda utsagorna i vissa handböcker. Skillnaderna är knappast i något fall så stora att de helt kan sägas svara mot Wesséns omdöme "en helt annan stil" (1968, s. 36). Inslag av ett helt annat stilmönster, mer eller mindre renodlad kanslistil, finns förvisso i StL, som jag ovan nämnt på tal om rättsföljdssatsernas syntaktiska komplexitet, men dessa utgör likväl rätt ensamma undantag i det stora hela. Någorlunda motsvarande stiltender finns dessutom — som Ståhle också påpekat (1965, sp. 177) — i vissa nyskrivna delar av MEL, dock nästan uteslutande i dess konungsbalk, och att de skulle vara påtagligt mer utbredda i StL är i huvudsak

bara sant i den meningen att de där finns utspridda i ett flertal balkar.

Det kunde mot mina syntaktiska resultat invändas att de avser sätser, försätser och rättsföljdssätser, där de förra understundom är entydigt underordnade de senare, medan Wessén uttalar sig om meningarnas längd. Till detta kan sägas att en analys i hela meningar förvisso skulle ge högre genomsnittstal — för StL, men givetvis också för LL. Skillnaden dem emellan hade alltså förhållandevis knappast blivit större genom ett dylikt förfaringsätt.

Ehuru de stadsrättsligt specifika delarna av stadslagen uppvisar flera kanslispråkliga drag, måste helhetsbedömningen av dem bli att de stilistiskt i mångt och mycket ändå hör hemma i den övriga medeltida lagstilstraditionen, snarare än i någon annan stiltradition. I viss mån kan mitt mildare omdöme härvidlag hänga samman med att jag i denna uppsats inte alls tagit upp till behandling ordförrådet — som av Ståhle som sagt särskilt utpekats som avvikande i stadslagen (i lånords-frekventare riktning). StL:s ordförråd förefaller förvisso — impressionistiskt! — vara tydligt annorlunda än LL:s på många punkter. Till vissa delar är det ändå skillnader som är en nödvändig följd av att StL stadgar om ting som är okända för LL:s gamla, trygga landsbygdsvärld, där så gott som alla begrepp kunde klädas i arvord.

Utifrån min undersökning kan jag således bara uttala mig om vissa aspekter av StL:s stilistiska ställning, och de skillnader jag funnit där är gradskillnader — om än nog så entydiga i vissa fall — och inga verkliga artskillnader. Stadslagen är avfattad på ett fullt igenkännligt lagspråk, ehuru det uppvisar ett flertal mer eller mindre kanslispråkliga inslag. Det kan fördenskull finnas skäl att tala om ett särskilt stadslagspråk, men detta är långtifrån något slags kanslispråk rätt och slätt. I så måtto är Magnus Erikssons stadslag språkligt sett knappast någon verklig särling bland de medeltida svenska lagarna.

Tack

Jag vill tacka Maria Lindgren, Lena Lötmarker, Lillemor Santesson och Ulf Teleman som har läst tidigare versioner av denna uppsats och därvid givit värdefulla synpunkter.

Källor

- Konung Christoffers Landslag*. C. J. Schlyter (utg.) 1869: Samling af Sweriges Gamla Lagar, tolfte bandet (= SGL XII), Lund.
- Konung Magnus Erikssons Stadslag*. C. J. Schlyter (utg.) 1865: Samling af Sweriges Gamla Lagar, elfte bandet (= SGL XI), Lund.
- Norddeutsche Stadtrechte II. Das mittelniederdeutsche Stadtrecht von Lübeck nach seinen ältesten Formen*. G. Korlén (Hrsg.) 1951: Lunder germanistische Forschungen 23, C.W.K. Gleerup, Lund & Ejnar Munksgaard, Kopenhagen.
- Visby Stadslag och Sjørätt*. C. J. Schlyter (utg.) 1853: Samling af Sweriges Gamla Lagar, åttonde bandet (= SGL VIII), Lund.

Litteratur

- Benson, S. 1994: *Danskt lagspråk 1561. Studier i Frederik II:s sjörätt*. Acta Regiae Societatis Scientiarum et Litterarum Gothoburgensis — Humaniora 35, Göteborg.
- Delsing, L.-O. 1991: "Om genitivens utveckling i fornsvenskan". S.-G. Malmgren & B. Ralph (utg.), *Studier i svensk språkhistoria* 2. Nordistica Gothoburgensia 14, Acta Universitatis Gothoburgensia, Göteborg, s. 12–30.
- Diderichsen, P. 1941: *Sætningsbygningen i Skaanske Lov*. Ak. avh., Ejnar Munksgaard, København.
- Ebel, W. 1965: "Über skandinavisch-deutsche Stadtrechtsbeziehungen im Mittelalter". *Acta Visbyensia I. Die Zeit der Stadtgründung im Ostseeraum*. Visby-symposiet för historiska vetenskaper 1963, Museum Gotlands Fornsal, Visby, s. 152–165.
- Falk, C. 1993: *Non-referential subjects in the history of Swedish*. Diss., Department of Scandinavian Languages, University of Lund, Lund.
- Hafström, G. 1976: *De svenska rättskällornas historia*. Nionde uppl., Studentlitteratur, Lund.
- Jørgensen, N. 1987: *Studier över syntax och textstruktur i nordiska medeltidslagar*. Samlingar utg. av Svenska Fornskrift-Sällskapet 76, Stockholm.
- Larsson, C. 1931: *Ordföljdsstudier över det finita verbet i de nordiska fornspråken I*. Ak. avh., Uppsala universitets årsskrift. Filosofi, språkvetenskap och historiska vetenskaper 1, A.-B. Lundequistska bokhandeln, Uppsala.
- Pamp, B. 1971: *Svensk språk- och stilhistoria*. C.W.K. Gleerup, Lund.
- Pettersson, G. 1992: *Lagspråk och samhällsutveckling. Studier över svenskt lagspråk efter 1734*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 46, Lund University Press, Lund.
- Platzack, C. 1983: "Three syntactic changes in the grammar of written Swedish around 1700". *Struktur och variation. Festskrift till Bengt Loman*

7.8.1983. Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut 85, Åbo, s. 43–63.

Stähle, C. I. 1958: *Syntaktiska och stilistiska studier i fornnordiskt lagspråk*. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 2, Lund.

— 1965: "Lagspråk". *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid X*, Allhems förlag, Malmö, sp. 167–177.

Wendt, B.-A. under arbete: *Stilhistoriska undersökningar i Kristoffers landslag*. Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet.

Wenning, E. A. 1930: *Studier över ordföljden i fornsvenskan. Predikatets bestämmningar i äldre och yngre fornsvenskan*. Ak. avh., A.-B. Ph. Lindstedts univ.-bokhandel, Lund.

Wessén, E. 1965: *Svensk språkhistoria III. Grundlinjer till en historisk syntax*. Andra uppl., Almqvist & Wiksell, Stockholm.

— 1968: *Svenskt lagspråk*. Skrifter utg. av Modersmålläraarnas förening 101, andra uppl., Gleerups, Lund.